

К. А. Казмірук

аспірант

ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»

ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ВІЙСЬКОСЛУЖБОВЦІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

В статті здійснено дослідження прав та обов'язків військовослужбовців Державної прикордонної служби. Визначено, що під час збройної агресії проти України повноваження Державної прикордонної служби значно розширились від виконання класичних завдань прикордонної безпеки до активної участі у бойових діях, координації збройних формувань та взаємодії з іншими військовими структурами. В умовах воєнного стану особливої уваги потребує забезпечення соціальних гарантій прикордонників, механізмів правового захисту та реалізації конституційних прав військовослужбовців, яка на сьогодні ще недостатньо врегульовано, зокрема щодо проходження служби, дисциплінарної відповідальності та матеріального забезпечення, що створює ризики порушення прав і впливає на ефективність виконання службових обов'язків.

Визначено, що правовий статус військовослужбовців прикордонної служби є особливою категорією державної служби з елементами військової дисципліни та підпорядкування, специфіка якого полягає у поєднанні службових і військових функцій, що вимагає від прикордонників високого рівня професійної підготовки, моральної стійкості та готовності діяти в екстремальних умовах, особливо під час дії воєнного стану значення правового врегулювання службової діяльності прикордонників посилюється, адже саме вони першими стикаються з порушеннями режиму кордону, проявами диверсійної діяльності, спробами незаконного переміщення осіб та вантажів тощо.

Зроблено висновок, що права та обов'язки військовослужбовців Державної прикордонної служби України становлять основу їх правової діяльності та визначають межі відповідальності у процесі виконання службових завдань. Визначення прав і обов'язків сприяє підвищенню дисципліни, забезпеченню законності та дотриманню принципів верховенства права у військовій сфері. Удосконалення правового регулювання статусу прикордонників, забезпечення соціальних гарантій та посилення механізмів правового захисту є необхідними умовами для підвищення боєздатності Державної прикордонної служби України, особливо в умовах воєнного стану.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, прикордонна служба, національна безпека, національна безпека і оборона, адміністративна діяльність, правоохоронна діяльність, правоохоронний орган, права, обов'язки, публічне управління, дотримання прав та свобод громадян.

Актуальність дослідження. Під час збройної агресії проти України повноваження Державної прикордонної служби значно розширились від виконання класичних завдань прикордонної безпеки до активної участі у бойових діях, координації збройних формувань та взаємодії з іншими військовими структурами. Це потребує вдосконалення нормативно-правової бази, яка регулює права, обов'язки та відповідальність військовослужбовців ДПСУ, а також забезпечення балансу між суворістю дисциплінарних вимог і дотриманням основних прав людини. Крім того, в умовах воєнного стану особливої уваги потре-

бує забезпечення соціальних гарантій прикордонників, механізмів правового захисту та реалізації конституційних прав військовослужбовців, яка на сьогодні ще недостатньо врегульовано, зокрема щодо проходження служби, дисциплінарної відповідальності та матеріального забезпечення, що створює ризики порушення прав і впливає на ефективність виконання службових обов'язків. Саме тому дослідження правового статусу військовослужбовців ДПСУ має не лише теоретичне, а й практичне значення для вдосконалення діяльності служби у сфері національної безпеки.

Мета дослідження. Метою цієї статті є дослідження прав та обов'язків військовослужбовців Державної прикордонної служби України, визначення проблемних питань та надання пропозицій щодо їх удосконалення.

Останні наукові дослідження. Проблема адміністративно-правового регулювання державної прикордонної служби в Україні досліджувалась у працях низки вітчизняних науковців таких, як : В. Авер'янов, С. Адамчук, О. Андрійко, О. Бандурка, В. Білецький, В. Бойко, В. Галушко, І. Голосніченко, Р. Гуменик, Р. Гринько, Н. Демчик, В. Зьолка, Ю. Ішук, В. Колпаков, М. Король, С. Кузьменко, Ю. Курилюк, І. Кушнір, Я. Кушнір, Р. Ляшук, О. Мейко, А. Мота, О. Савченко, Л. Серватюк, В. Половінков, С. Рибаченко, С. Царенко, О. Царенко, В. Хома та інших, які зробили вагомий внесок у розвиток теоретичних та практичних засад нормативного регулювання діяльності державної прикордонної служби в Україні, але слід зазначити, що в умовах сьогодення вищевказане питання потребує додаткового дослідження та певного корегування чинного законодавства.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах зростання безпекових викликів, пов'язаних із збройною агресією проти України, питання забезпечення національної безпеки та захисту державного кордону набуває особливої ваги. Державна прикордонна служба України (ДПСУ) виступає одним із ключових суб'єктів сектору безпеки й оборони, на яку покладено завдання охорони та захисту державного кордону, боротьби з незаконною міграцією, контрабандою, а також участі в обороні держави. Ефективність виконання цих завдань безпосередньо залежить від належного правового регулювання статусу військовослужбовців ДПСУ, чіткої визначеності їхніх прав, обов'язків та гарантій соціального і правового захисту. Визначаючи статус то науковці теорії держави і права зазначають, що це багатоаспектна категорія, що має низку певних ознак: універсальний характер, включає в себе статуси різних суб'єктів правових відносин (держава – суспільство), показує індивідуальні особливості суб'єктів, положення їх у системі взаємовідносин у суспільстві; не може бути реалізований без кореспондованих правами обов'язків та правових гарантій; визначає права та обов'язки індивідів системно, що дозволяє проводити аналіз статусів різних суб'єктів та знаходити нові шляхи вдосконалення [1]. Великий енци-

клопедичний словник правовий статус трактує як установлене нормами права положення його суб'єктів, сукупність їхніх прав і обов'язків [2].

Говорячи за правовий статус військовослужбовців прикордонної служби то він є особливою категорією державної служби з елементами військової дисципліни та підпорядкування, специфіка якого полягає у поєднанні службових і військових функцій, що вимагає від прикордонників високого рівня професійної підготовки, моральної стійкості та готовності діяти в екстремальних умовах, особливо під час дії воєнного стану значення правового врегулювання службової діяльності прикордонників посилюється, адже саме вони першими стикаються з порушеннями режиму кордону, проявами диверсійної діяльності, спробами незаконного переміщення осіб та вантажів тощо. Тобто, правовий статус військовослужбовців ДПСУ має низку особливостей, зумовлених як військовим характером служби, так і специфікою прикордонної діяльності. Військовослужбовці прикордонної служби одночасно реалізують функції захисників держави та представників органів публічної влади. Тому визначення, гарантування і дотримання їхніх прав та обов'язків є надзвичайно важливим для ефективності служби, підтримання дисципліни та забезпечення законності у прикордонній сфері. Правовий статус військовослужбовців ДПСУ визначається сукупністю їхніх прав, обов'язків, гарантій та відповідальності. Згідно із законодавством, військовослужбовці ДПСУ є громадянами України, які проходять військову службу, мають спеціальні звання і виконують службові обов'язки з охорони державного кордону. До основних нормативних актів, що регулюють цей статус, належать: Конституція України[3]; Закон України «Про Державну прикордонну службу України»[4]; Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу»[5]; Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»[6] тощо. Таким чином, правовий статус прикордонника має комплексний характер і охоплює як військові, так і адміністративно-службові елементи.

Військовослужбовці ДПСУ користуються усіма правами і свободами громадян України, за винятком тих обмежень, що встановлені законом у зв'язку зі специфікою військової служби. До основних прав належать: право на життя, честь і гідність, що гарантується Конституцією України; право на належне матеріальне, медичне та соціальне забезпечення,

передбачене Законом «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»; право на безпечні умови служби та забезпечення засобами індивідуального захисту; право на грошове забезпечення; право на відпочинок і відпустку, що надається відповідно до умов проходження служби; право на освіту та професійне зростання, у тому числі за рахунок держави; право на правовий захист і оскарження незаконних дій чи рішень командування; право на отримання державних нагород і відзнак за зразкове виконання службових обов'язків. Окрім того мають право розташовувати прикордонні наряди, пересуватися під час виконання службових обов'язків на будь-яких ділянках місцевості, перебувати на земельних ділянках, у житлових та інших приміщеннях громадян за їх згодою або без їх згоди у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, з повідомленням про це протягом двадцяти чотирьох годин прокурора, а також на території і в приміщеннях підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності з повідомленням про це їх адміністрації; відповідно до законів та інших нормативно-правових актів виключно в інтересах кримінального судочинства, міжнародного співробітництва в боротьбі з організованою злочинністю, а також з метою забезпечення національної безпеки України здійснювати контрольований (під оперативним контролем) пропуск через державний кордон України осіб у пунктах пропуску або поза ними. Рішення на такий пропуск приймає Голова Державної прикордонної служби України; перевіряти в осіб, які прямують через державний кордон України, документи на право в'їзду в Україну або виїзду з України, робити в них відповідні відмітки і у випадках, передбачених законодавством, тимчасово їх затримувати або вилучати[4] тощо. Реалізація цих прав сприяє підвищенню престижу служби, мотивації особового складу та ефективності виконання завдань.

Що стосується обов'язків прикордонників то вони визначаються як загальними вимогами військової служби, так і спеціальними завданнями, пов'язаними з охороною державного кордону. До основних належать: вірно служити українському народу, додержуватись Конституції та законів України; припинення будь-яких

спроб незаконної зміни проходження лінії державного кордону України; припинення у взаємодії із Збройними Силами України, іншими утвореними відповідно до законів України військовими формуваннями, відповідними правоохоронними органами збройних та інших провокацій на державному кордоні України, у тому числі шляхом безпосереднього ведення бойових дій; участь у взаємодії із Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями у ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту на державному кордоні України, міжнародного збройного конфлікту та відсічі збройній агресії проти України шляхом безпосереднього ведення бойових дій; участь у заходах із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України, протимінної діяльності, а також у заходах з відновлення територіальної цілісності у межах міжнародно визнаного державного кордону України; участь у виконанні заходів територіальної оборони, а також заходів, спрямованих на додержання правового режиму воєнного і надзвичайного стану; організація запобігання кримінальним та адміністративним правопорушенням, протидію яким законодавством віднесено до компетенції Державної прикордонної служби України, їх виявлення та припинення, здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення згідно із законами[4]; дотримуватись військової дисципліни, наказів командирів та начальників; зберігати державну таємницю та іншу службову інформацію; поважати права та гідність громадян, з якими стикаються під час несення служби; дотримуватись правил міжнародного гуманітарного права при виконанні бойових завдань тощо.

Також, військовослужбовцям гарантується державний соціальний і правовий захист. Держава забезпечує їм житло, грошове утримання, медичну допомогу, страхування життя і здоров'я, а також підтримку членів сімей у разі загибелі або поранення. Поряд із правами прикордонники несуть дисциплінарну, адміністративну, матеріальну та кримінальну відповідальність у випадках порушення законодавства, військових статутів чи невиконання службових обов'язків. Це забезпечує баланс між наданими правами та рівнем відповідальності за їх реалізацію.

Висновок. Таким чином, права та обов'язки військовослужбовців Державної прикордонної служби України становлять основу їх правової діяльності та визначають межі відповідально-

сті у процесі виконання службових завдань. Визначення прав і обов'язків сприяє підвищенню дисципліни, забезпеченню законності та дотриманню принципів верховенства права у військовій сфері. Удосконалення правового регулювання статусу прикордонників, забезпечення соціальних гарантій та посилення механізмів правового захисту є необхідними умовами для підвищення боєздатності Державної прикордонної служби України, особливо в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Колодій А. М. Права, свободи і обов'язки громадянина в Україні : підручник. Київ. *Правова єдність*. 2008. 129 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ. Ірпінь : ВТФ "Перун", 2009. 1736 с.
3. Конституція України. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Про Державну прикордонну службу України Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text>
5. Про військовий обов'язок і військову службу Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>
6. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

Kazmiruk K. A. Rights and obligations of military servants of the State Border Service of Ukraine

The article studies the rights and obligations of servicemen of the State Border Service. It was determined that during the armed aggression against Ukraine, the powers of the State Border Service significantly expanded from performing classic border security tasks to active participation in hostilities, coordination of armed formations, and interaction with other military structures. Under martial law, special attention is required to ensure social guarantees for border guards, mechanisms for legal protection and the implementation of the constitutional rights of servicemen, which is still not sufficiently regulated today, in particular regarding service, disciplinary liability, and material support, which creates risks of violation of rights and affects the effectiveness of the performance of official duties.

It has been determined that the legal status of border guards is a special category of civil service with elements of military discipline and subordination, the specificity of which lies in the combination of official and military functions, which requires border guards to have a high level of professional training, moral stability and readiness to act in extreme conditions, especially during martial law, the importance of legal regulation of the official activities of border guards increases, because they are the first to encounter violations of the border regime, manifestations of sabotage activities, attempts at illegal movement of persons and cargo, etc.

It is concluded that the rights and obligations of servicemen of the State Border Service of Ukraine form the basis of their legal activities and determine the limits of responsibility in the process of performing official tasks. Defining rights and responsibilities helps to increase discipline, ensure legality, and uphold the principles of the rule of law in the military sphere. Improving the legal regulation of the status of border guards, ensuring social guarantees, and strengthening legal protection mechanisms are necessary conditions for increasing the combat capability of the State Border Service of Ukraine, especially in conditions of martial law.

Key words: administrative and legal regulation, border service, national security, national security and defense, administrative activity, law enforcement activity, law enforcement agency, rights, obligations, public administration, observance of the rights and freedoms of citizens.